

Uloga odgajatelja u podršci djeci u disfunkcionalnim obiteljima

Dubravac, Manuela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:823143>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJI

MANUELA DUBRAVAC
ZAVRŠNI RAD

ULOGA ODGAJATELJA U PODRŠCI DJECI U
DISFUNKCIONALNIM OBITELJIMA

Čakovec, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

Manuela Dubravac

Uloga odgajatelja u podršci djeci u disfunkcionalnim obiteljima

Završni rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Adrijana Višnjic-Jevtic

Čakovec, srpanj 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Obitelj.....	2
2.1. Obiteljsko funkcioniranje	4
2.2. Funkcionalne obitelji.....	6
2.3. Disfunkcionalne obitelji	9
2.4. Odrastanje u disfunkcionalnoj obitelji	12
3. Podrška odgojitelja djeci u disfunkcionalnim obiteljima	13
3.1. Uloga odgajatelja u poticanju prakse usmjerene na dijete	19
3.2. Primjeri iz prakse za pedagoško osnaživanje djece u riziku	20
3.3. Suradnja roditelja i odgojitelja	23
3. ZAKLJUČAK:	25
Literatura	26

SAŽETAK

Obitelj je socijalna jedinica koja gradi i održava društvenu zajednicu. Sama definicija i obiteljska struktura mijenja se iz stoljeća u stoljeće. U današnje vrijeme sve je veći broj djece koja imaju obiteljskih problema koje ih ometaju u daljnjem razvoju. U suvremenim istraživanjima javlja se sve veći interes za ispitivanje obiteljskog funkcioniranja kao važnog činitelja dječje psihosocijalne prilagodbe. Kako bi se moglo pomoći djetetu potrebno je prvo razumjeti različite obiteljske strukture, zdrave i nezdrave veze. Disfunkcionalni pojedinci podižu disfunkcionalnu obitelj. Disfunkcionalne obitelji sa svojom dinamikom negativno utječu na razvoj djeteta. Moguće je da u takvim obiteljima djeca pokazuju negativna i samodestruktivna ponašanja. Posljedično, moguće je da će se razviti razni mentalni poremećaji. Odgojitelji trebaju pravovremeno uvidjeti promjene u odnosu na dijete kako bi se na vrijeme moglo reagirati. Rano otkrivanje socijalnih, emocionalnih problema te problema u ponašanju ključno je za zdrav i optimalan razvoj svakog djeteta. Što bi značilo, da kao profesionalci, odgojitelji moraju biti spremni na poznavanje i razumijevanje djetetovih potreba te načine raznih strategija oblika podrške. Stoga, cilj ovog rada bio je prikazati neke od načina podrške i pristupa djetetu u disfunkcionalnim obiteljima kako bi se ponovno osjetilo sigurnim te kako bi moglo adekvatno regulirati svoje emocije i ponašanje. Također, odgojitelj mora biti spreman na to da je svako dijete drugačije i da neće sve strategije podrške odgovarati svakom djetetu. Odgojitelji svojim angažmanom unutar odgojno-obrazovnog rada mogu pružiti određenu količinu podrške djetetu i tako mu pomoći da se osjeća sigurno te da ponovno uspostavi kontrolu nad vlastitim osjećajima i ponašanjima.

Ključne riječi: disfunkcionalna obitelj, strategije, dijete, podrška

SUMMARY

The family is a social unit that builds and maintains the social community. The very definition and family structure changes from century to century. Nowadays, there is an increasing number of children who have family problems that hinder their further development. In contemporary research, there is an increasing interest in examining family functioning as an important factor in children's psychosocial adjustment. In order to be able to help the child, it is first necessary to understand different family structures, healthy and unhealthy relationships. Dysfunctional individuals raise a dysfunctional family. Dysfunctional families with their dynamics have a negative impact on child development. It is possible that in such families children show negative and self-destructive behaviors. Consequently, it is possible that various mental disorders will develop. Educators need to see changes in relation to the child in a timely manner so that they can react in time. Early detection of social, emotional and behavioral problems is essential for the healthy and optimal development of every child. Which would mean that, as professionals, educators must be ready to know and understand the child's needs and ways of various support strategies. Therefore, the goal of this paper was to show some of the ways of supporting and approaching children in dysfunctional families so that they feel safe again and can adequately regulate their emotions and behavior. Also, the educator must be prepared for the fact that every child is different and that not all support strategies will suit every child. Through their involvement in educational work, educators can provide a certain amount of support to the child and thus help him feel safe and re-establish control over his own feelings and behaviors.

Key words: dysfunctional family, strategies, child, support

1. UVOD

U ovom radu govorit će se o načinima pristupa i podrške djeci koja dolaze iz disfunkcionalnih obitelji. Disfunkcionalna obitelj je ona obitelj koja nije u stanju prilagoditi se novonastalim uvjetima. U takvim obiteljima moguća je pojava kaosa, nestrukturiranost, bijes, svađe. Dijete koje odrasta u takvoj obitelji može isto prenijeti u svoj budući život. Obiteljska dinamika uvelike utječe na sve članove obitelji. Probleme iz djetinjstva dijete nosi kroz život što može imati posljedice u kasnijem funkcioniranju. Opće poznato je da nijedna obitelj nije savršena i u svakoj obitelji ponekad vladaju negativni osjećaji, ali to ih ne karakterizira kao disfunkcionalnu obitelj. Neka od značajka koje utječu na obiteljsko funkcioniranje su: loša komunikacija, zloupotreba opojnih sredstava i alkohola, perfekcionizam, nedostatak empatije, pretjerana kontroliranost situacije, neprestano kritiziranje. Dijete kao takvo, nema priliku odrastati u zdravoj okolini koja potiče njegov rast i razvoj. Odgojitelj ovdje ima izrazito važnu ulogu jer je ponekad ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jedina zdrava okolina koju dijete ima. Iz tog razloga odgojitelji moraju biti kompetentniji i poznavati različite metode podrške i pratiti suvremene ideje kako bi mogli pomoći djetetu u zahtjevnim situacijama i samim time osigurati djetetov put prema zdravom funkcioniranju. Ujedno, u cijelom procesu osobito je važna suradnja roditelj-odgojitelj. Suradnjom se osiguravaju i izmjenjuju međusobne informacije o djetetu koje uvelike mogu olakšati posao odgojitelju, a i roditelju samim time što mogu komunicirati o trenutnom stanju djeteta.

Stoga, ovaj je rad podijeljen u dvije cjeline. U prvoj cjelini govori se o poimanju pojma obitelji, obiteljskom funkcioniranju, razlika između funkcionalne i disfunkcionalne obitelji te odrastanje u disfunkcionalnoj obitelji. Drugi dio opisuje načine i oblike podrške odgojitelja prema djetetu. Odgojitelj kao profesionalac mora biti spreman na različite događaje iz djetetovog života, pa tako i na neočekivane probleme koji dolaze. Poznavanjem različitih metoda rada može se prije izgraditi odnos s djetetom i krenuti u interakciju s njim, usmjerenim na pozitivan ishodom prema djetetu.

2. OBITELJ

Pojam obitelji ne može se točno definirati iz tog razloga što postoji mnogo različitih shvaćanja i poimanja riječi obitelj i mijenja se s vremenom. Obitelji se sastoje od međusobno ovisnih života koji se neprestano mijenjaju (Allen i Henderson, 2017). Hrvatska enciklopedija¹ obitelj definira kao „Osnovna društvena skupina, povezana srodstvom, utemeljena na braku i zajedničkom životu užega kruga srodnika, prije svega roditelja, koji vode brigu o djeci (svojoj ili posvojenoj) te ih odgajaju. Statistička definicija obitelji (prema preporuci Ujedinjenih naroda) glasi: „Za potrebe popisa, obitelj se u užem smislu definira kao obiteljski nukleus koji čine osobe u privatnom ili institucionalnom kućanstvu koje su u međusobnom odnosu muža i žene ili kao roditelji neoženjene (neudane) djece po krvi ili usvojenju. Obiteljski nukleus čini vjenčani par bez djece ili vjenčani par s neoženjenom (neudanom) djecom bilo koje dobi ili jedan roditelj s jednim ili više neoženjene (neudane) djece bilo koje dobi“ (prema Nacionalna obiteljska politika, 2002, str. 15). Obitelj se isto tako bez obzira na raznolike oblike prepoznaje kao socijalna jedinica koja gradi i održava društvenu zajednicu (Nikolić, 1996, prema Marangunić i sur., 2008). Obitelj je naziv za instituciju koja je stara koliko i sam ljudski rod; ona je paradoksalna i teško dokučiva pojava. „Stoljećima je ista, a ipak nije ista ” (Ackerman, 1969, prema Marangunić i sur., 2008, str. 29). Noviji istraživački radovi navode kako su obitelji više od skupa pojedinaca povezanih jedni s drugima i da se ona sastoji od međusobno povezanih dijelova, gdje su životi povezani komunikacijom i sastavom (Allen i Henderson, 2017). Obitelj je glavni pokretač socijalizacije i presudna je za opstanak društva. Za većinu pojedinaca prva i najznačajnija zajednica, ujedno i jedna od najdugovječnijih zajednica u društvu (Visković, 2024).

Kroz stoljeća obitelj je opravdala svoje postojanje kao bitna i nerazdvojna sastavnica života, ali se kroz povijest mijenja kao i sve ostalo. Zbog raznih revolucija došlo je i do promjena u obitelji. Tradicionalna obitelj prije je označavala patrijarhizam gdje je glavnu ulogu imao otac i njegov cilj bio je uzdržavati svoju obitelj, dok je uloga majke bila briga za djecu i kućanstvo. Rottenberg (2001, prema Ljubetić (2007) ističe kako je „Industrijska revolucija razorila tradicionalnu proširenu obitelj“. Kako je slabio patrijarh tako je jačala uloga majke i očinstvo je počelo gubiti svoj značaj. Dolazi vrijeme modernizma koji ruši čvrste i jasne granice između

¹ Hrvatska enciklopedija: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/obitelj>

obitelji i realnog svijeta. Majke se odlučuju na ulogu poslovne žene, a ne samo majki, a brigu o djeci predškolske dobi prepuštaju profesionalcima.

Poznata činjenica je ta da obitelj ima vrlo važnu ulogu u razvoju djeteta. Obiteljsko okruženje i adaptivni potencijal članova utječu jedni na druge. Svaka osobina, vještina suočavanja s problemima i općenito dobrobiti člana obitelji može utjecati na kvalitetu odnosa, usmjerenost na osobni rast i razvoj te koncentraciju na održavanje obitelji. Obitelj je mala i jedinstvena skupina u kojoj svi njeni članovi zadovoljavaju brojne, psihološke, socijalne i odgojno-obrazovne potrebe, a odlikuju je, prema Mušanoviću i Rosiću (1997, prema Ljubetić, 2007) složene interakcije tijekom kojih se razvijaju modeli ponašanja članova; izrazita osjećajnost, povezanost članova i skupine u cjelini; jak utjecaj na razvoj osobnog i skupnog identiteta i psihološkog integriteta tipovima skupina; kontinuitet i trajnost veza među članovima; stjecanje iskustava odgojne naravi koja su nužna za socijalnu integraciju, preuzimanje društvenih uloga i odgovornosti mladih članova te poticanje učenja. Način života pojedine obitelji i obiteljsko funkcioniranje označava obiteljsku kulturu jedinstvenu za svaku pojedinu obitelj. Jasno je da će neki emocionalni poremećaj ili poremećaj ponašanja člana obitelji, odrasle osobe ili djeteta, utjecati na obiteljsku klimu. Neke obitelji susreću se s financijskim teškoćama, dok drugi sa stresom neshvaćanja i odbacivanja od okoline. Na obiteljsko okruženje također znatno mogu utjecati akutne životne krize, stresori ili resursi izvana poput škole ili radnog mjesta (Wagner-Jakab, 2008). Mijenja se interaktivnim odnosima svih članova (Visković, 2018). Berk (1994, prema Ljubetić, 2007) navodi da obiteljska zajednica ne osigurava samo preživljavanje svojih članova, već obavlja i vitalne funkcije, kao što su: reproduktivna, gospodarska, socijalna, pedagoška, emocionalna i upravo te funkcije su iznimno bitne i za obitelj i za društveni život.

Ljubetić (2007) sumira kako sve obitelji imaju tri glavna cilja u odgoju djece: 1. opstanak (osigurati da dijete ostane živo i zdravo te da živi dugo kako bi i samo imalo djecu); 2. gospodarska dobrobit (pomoći djetetu u stjecanju znanja i vještina kako bi steklo ekonomsku neovisnost odrasle osobe); 3. samoaktualizacija (njegovanje mogućnosti potrebnih za zadovoljavanje različitih kulturoloških vrijednosti, kao npr. moral, prestiž, osobno ispunjenje).

2.1. Obiteljsko funkcioniranje

Obiteljsko funkcioniranje je sposobnost obitelji da uspješno zadovolji tjelesne, emocionalne i duhovne potrebe svakog pojedinog člana obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Visković (2024) navodi da je obiteljsko funkcioniranje konstrukt međusobnih odnosa – afektivnih i komunikacijskih aspekata. Primjenom „deficitarnih modela“ (Becvar i Becvar, 1996, prema Ljubetić 2007) počelo se istraživati i razumijevati funkcioniranje obitelji. Ono se više temelji na strukturi nego na procesu, zato su glavne teme istraživača obitelji problemi i patologija, a glavne nezavisne varijable sastoje se od strukturalnih dimenzija, kao, primjerice odsustvo oca ili tip obitelji, samohrani ili rastavljeni roditelji. Znanstvenici su počeli uviđati kako i obitelji, primjerice, s jednim roditeljem mogu također biti pune topline, razumijevanja, povjerenja i povoljne za razvoj djeteta. Nadalje, istraživanja obiteljskog funkcioniranja u novije vrijeme temelje se na činjenici kako su i pojedinci i „zdravlje“ obitelji vrlo kompleksni te kako su „psihološki događaji višestruko određeni, dvosmisleni u ljudskom značenju, polimorfni, kontekstualno okruženi i umetnuti u kompleksne i neograničene puteve prolazni i labilni do svojih ekstrema“ (Becvar i Becvar, 1996, str.123, prema Ljubetić, 2007). Stoga oni svoj pristup funkcioniranju obitelji temelje više na procesu nego na sadržaju, dakle više su zainteresirani *kako* obitelji rade ono što žele nego *što* rade. Na temelju toga stava „zdravlje“ obitelji definiraju kao „uspjeh obitelji u postignuću svojih ciljeva“, ne određujući pri tome kako bi obitelj trebala biti strukturirana ili koji bi joj trebali biti ciljevi. Kvaliteta obiteljskog funkcioniranja prepoznatljiva je u odnosima članova obitelji, međusobnoj povezanosti i privrženosti, povjerenju, uvažavanju i potpori, distribuciji ovlasti i jasnoći granica odgoja te načinima komunikacije i rješavanja problemskih situacija (Visković, 2024). Neki od razloga za zdravo ili nezdravo funkcioniranje obitelji mogu biti različiti. Počevši od roditelja i/ili djece do vanjskih utjecaja kao što su: rat, ugrožena egzistencija, migracije i sl. koji mogu ugrožavati i sprječavati zdravo funkcioniranje obitelji. Isto tako, neki od razloga mogu biti pohlepnost, nedostatak slobodnog vremena, zaokupljenost sobom i ostalo. Postoji još mnogo razloga koji onemogućavaju i ugrožavaju zdravo obiteljsko funkcioniranje, ali ljudi toga često nisu ni svjesni. Svaki dan je pun različitih izazova i kriza s kojima se obitelji mogu susretati, a o samoj obitelji i njezinim članovima ovisi na koji način se suočiti s istim. Dok s druge strane, dobro obiteljsko funkcioniranje naglašava važnost izražavanja emocija, zdravi i skladni bračni odnosi koji su obilježeni međusobnim prihvaćanjem, povjerenjem i zadovoljstvom te metakomunikacijom između njenih članova (Brajša-Žganec, 2002, prema Ljubetić 2007). Isti

autor navodi kako dvije međusobno povezane dimenzije uključuju istraživanje obiteljskog funkcioniranja, a to su kohezivnost (stupanj međusobne emocionalne povezanosti članova obitelji) i prilagodljivost (sposobnost obitelji da balansira između obiteljske stabilnosti i promjene). Ove dvije dimenzije smatraju se izuzetno važnim za dječju psihosocijalnu prilagodbu. Zbog toga se u suvremenim istraživanjima javlja sve veći interes za ispitivanjem obiteljskog funkcioniranja kao važnog činitelja dječje psihosocijalne prilagodbe.

2.2. Funkcionalne obitelji

Maragunić (2008) navodi kako je funkcionalna obitelj ona koja stvara uvjete za razvoj zdravih i zrelih članova u granicama njihovih intelektualnih i kreativnih potencijala, a ako je obitelj zdrava i izvršava svoj zadatak možemo reći da je funkcionalna i da pomaže djetetu da stasa u zrelu osobu. Ljubetić (2007), pozivajući se na različite autore (primjerice Fine i Wardle; Stoll i Fink) ističe kako obitelji mogu biti zdrave i funkcionalne, odnosno nezdrave i disfunkcionalne. Funkcionalne su one u kojima i majka i otac snažno utječu na obiteljski život i ulažu svoje vrijeme i energiju u oblikovanje zdravih, funkcionalnih obitelji. Takve obitelji imaju „više standarde“ za bračne odnose i interakcije roditelj-dijete (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007), a duhovne vrijednosti koje njeguju osnažuje i pojedinca i odnose u obitelji. Također uključuje skladne i stabilne bračne odnose, podizanje djece i neovisne odnose svakoga člana što omogućuje socijalizaciju i autonomno funkcioniranje izvan obitelji. Bradshaw (1999) ističe kako je funkcionalna obitelj zdravo tlo na kojemu pojedinci stasaju u zrela ljudska bića, a to uključuje iduće:

1. Obitelj je jedinica u kojoj opstajemo i rastemo.
2. Obitelj je plodno tlo koje udovoljava emocionalnim potrebama svojih članova. U tim je potrebama sadržana ravnoteža između samostalnosti i ovisnosti, te društvenog i spolnog odgoja.
3. U zdravoj obitelji rastu i razvijaju se svi članovi, uključujući i roditelje.
4. Obitelj je mjesto gdje se stječe samopoštovanje.
5. Obitelj je glavni pokretač socijalizacije i presudna je za opstanak društva.

Prema Maragunić (2008) normalna odnosno funkcionalna obitelj je ona koja kroz život funkcionira u četiri osnovna područja, a to su:

1. Osobno funkcioniranje
2. Bračno funkcioniranje
3. Roditeljsko funkcioniranje
4. Socioekonomsko funkcioniranje

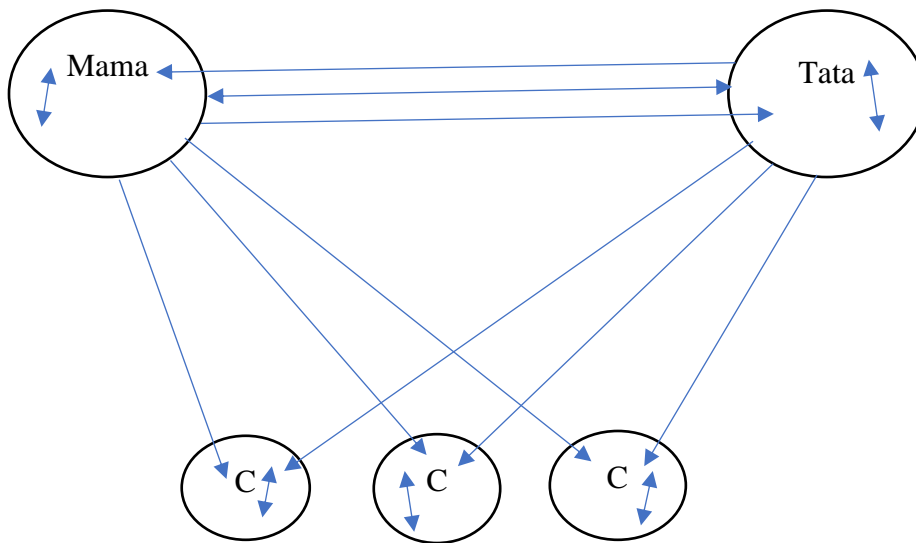
Obitelji koje ne funkcioniraju u jednom ili više navedenih područja ukazuje na disfunkcionalnu obitelj.

Ljubetić (2008) pozivajući se na Becvar i Becvar (1996) navodi kako su uspješnije one obitelji koje u kombinaciji ima većinu sljedećih točaka: uspostavljen i podržan zakonit autoritet; uspostavljen i podržan stabilan sustav pravila; podjela odgojnog ponašanja; djelotvorno i stabilno podizanje djece i vještina održavanja braka; postavljeni ciljevi prema kojima će cijela obitelj i pojedinac stremiti; dovoljno fleksibilnosti i prilagođavanje normalnim razvojnim izazovima, kao i u neočekivanim krizama (Becvar i Becvar, 1996, prema Ljubetić, 2007). Komunikacija u takvim obiteljima je učinkovita uz slobodno artikuliranje emocija. U njima nailazimo na humor i optimizam. Djeca odrasla u takvoj obitelji će vrlo vjerojatno biti bolje pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Bradshaw (1999) naglašava kako takve obitelji potiču međusobne razlike, te su im unikatnost i fleksibilnost svakog pojedinca bitne i na prvom mjestu. Uloge su također otvorene i fleksibilne te daju prostora za spontanost bez straha da će biti osuđeni. Knapp (prema Lazzara i Poland, 2001, prema Ljubetić, 2007) navodi karakteristike integriranih (funkcionalnih) obitelji: bolja pripremljenost za nošenje sa stresom, otvoreni komunikacijski kanali i spremnost na suradnju, obiteljski temeljni odgovor na stres, povjerenje u druge ljude, topli odnosi unutar obitelji, samopouzdanje i pouzdanje u druge, slobodne interakcije s većim socijalnim sustavom, više osobne, obiteljske i vanjske spremnosti. One obitelji koje imaju ove karakteristike upućuju na snagu u preventiranju, ali i suočavanju s kriznim situacijama.

Ljubetić (2007) navodi kako su u funkcionalnim obiteljima granice jasno određene i prikladne, a potreba za pojedinačnom privatnošću i onom unutar odnosa se poštuje. Prema Bradshaw (1999) funkcionalna pravila dopuštaju svakom članu da izrazi svojih pet sloboda, one omogućuju fleksibilnost i spontanost i ona potiču zabavu i smijeh te im je svaki član dragocjen, jedinstven i neponovljiv. Dobra funkcionalna pravila glase:

1. Problemi se priznaju i rješavaju.
2. Promiče se pet sloboda. Svi članovi mogu izraziti svoja zapažanja, osjećaje, misli, želje i maštanja.
3. Svi se odnosi temelje na dijalogu i jednakosti. Svatko je kao osoba jednako vrijedan.
4. Komunikacija se temelji na izravnosti, dosljednosti i osjetu, ona je konkretna, određena i pristojna.
5. Članovi obitelji mogu zadovoljiti svoje potrebe.
6. Članovi obitelji se smiju razlikovati.
7. Roditelji čine ono što kažu. Oni su samodisciplinirani disciplinski odgajatelji.
8. Obiteljske se uloge biraju i fleksibilne su.

9. Obiteljsko je ozračje zabavno i spontano.
10. Pravila zahtijevaju odgovornost.
11. Povreda vrijednosti druge osobe izaziva krivnju.
12. Pogreške se praštaju, na njima se uči.
13. Obiteljski sustav postoji zbog pojedinaca.
14. Roditelji osjećaju zdravi stid.

Slika 1. Glavne sastojnice funkcionalnog obiteljskog sustava

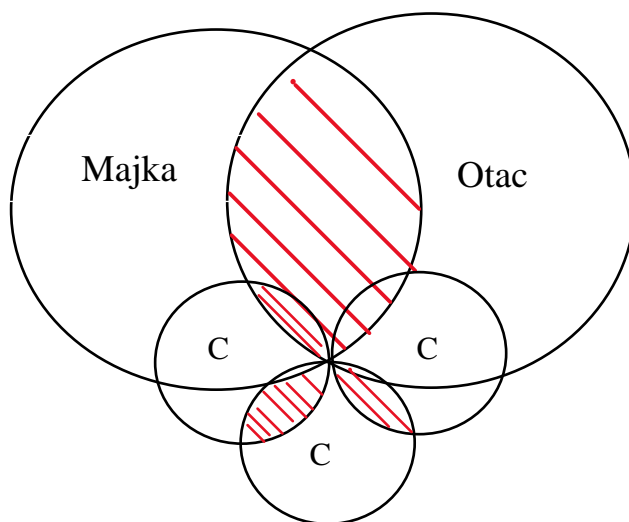
Izvor: Bradshaw, 1999, str. 87

Na slici je prikazana funkcionalna obitelj u kojoj su svi članovi međusobno povezani. Pomoću krugova označene su granice svakog člana koje prikazuju slobodu pojedinca, ali i čvrstoću tih granica. Riječ „ne“ razumiju i shvaćaju da drugom članu to ne odgovora i oni to poštuju. Zaključno se može reći kako je cjelina veća od zbroja pojedinih dijelova.

2.3. Disfunkcionalne obitelji

Nasuprot funkcionalnim obiteljima postoje disfunkcionalne obitelji, a to su obitelji koje propadaju, iz tog razloga što se ne mogu učinkovito suočiti sa životnim problemima (Ljubetić, 2007). Kod takvih obitelji često se mogu pojavljivu različiti oblici nasilja unutar same obitelji, bračni odnosi su napeti i bez povjerenja, djeca su bez nadzora i bez emocionalne stabilnosti na kojoj bi temeljili daljnje odnose. Autori Pinney i Glipp (1982, prema Marangunić (2008) navode da je disfunkcionalna obitelj ona koja nije u stanju prilagoditi se novonastalim uvjetima.

Bijes i frustracije koje se s vremenom sakupljaju uništavaju cijelu zajednicu ne samo obitelj (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007). Psihopatologija se više manifestira kod djece koja odrastaju u disfunkcionalnim obiteljima od djece u funkcionalnim obiteljima. Osnovna karakteristika disfunkcionalnih obitelji jest da one djeluju u čak nekoliko naraštaja. Disfunkcionalni pojedinci, nerijetko, za partnere biraju također disfunkcionalne pojedince koji također potječu iz disfunkcionalnih obitelji. I tako se začarani krug nastavlja (Bradshaw, 1996). Dakle, može se reći da disfunkcionalni brakovi podižu disfunkcionalnu obitelj. One u svom sustavu imaju isprepletene ili zidom ograđene granice (Bradshaw, 1996). Isprepletenost podrazumijeva prekoračenje granica ega.

Slika 2. Disfunkcionalni obiteljski sustav

Izvor: John Bradshaw, 1996, str. 105

Iz prikazanog može se vidjeti kako su među svim članovima obitelji granice prekoračene. Svatko ulazi u tuđi osobni prostor. Bliskost u takvoj obitelji nije moguća jer nijedan član nije cijeli i potpuni.

Analizirajući različite autore (primjerice Goldenberg i Goldenberg, Fine i Wardle) Ljubetić (2007) zaključuje kako postoje još neke osobine disfunkcionalnih obitelji koje utječu na razvoj djeteta, a to su: očekivanja od djece koja nisu u skladu s dječjom dobi i mogućnostima, rješavanje roditeljskog konflikta „preko“ djeteta i prisiljavanje djeteta da „stane na stranu“ jednog roditelja, nejasno i vrlo ograničeno pokazivanje emocija ljubavi, dnevni život ispunjen nizom obiteljskih „tajni“, međusobna komunikacija nejasna i u „kodovima“, konformističko ponašanje i sl. Ljubetić (2007) proučavajući nekoliko autora (Fine i Wardle, Brajša i Žganec) navodi kakve posljedice se mogu pojaviti: osjećaji krivnje, nesigurnosti, srama, straha, nedostatak samopouzdanja i samopoštovanja, smanjena socijalna kompetencija, loša postignuća i slabe školske ocjene itd. Može se istaknuti kako su jednoroditeljske obitelji izložene značajnijem riziku od disfunkcije zbog povećanih ekonomskih napora, opterećenosti ulogama, nedostatka podrške partnera, poteškoće u donošenju odluka nasamo, zahtjeva da djeca prerano preuzimaju uloge i odgovornosti no ne mora uvijek biti tako. Ujedno možemo zaključiti da svi navedeni primjeri disfunkcije mogu uzrokovati krizne situacije u obiteljskim odnosima te da iz njih proizlaze negativni obrasci ponašanja i loši odgojni čimbenici. U disfunkcionalnim obiteljima među ostalim susrećemo poremećaj strukture obitelji, poremećaj granica, uloga i vodstva, neuspjehe u postavljanju i rješavanju problema, poteškoće u komunikaciji i izražavanju emocija. Takvi odnosi utječu na prijenos samodestruktivnog ponašanja. Samodestruktivna ponašanja možemo protumačiti kao skupni naziv za sve one biološke, psihološke i socijalne pojave koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost te neugodno, štetno i opasno utječu na druge pojedince i društvene organizacije (obitelj, dječje ustanove, školu, užu i širu zajednicu).

Holland (2022) tvrdi ukoliko se disfunkcionalne obitelji ne kontroliraju to može uvelike utjecati na djecu i njihovu buduću obitelj, što bi značilo, da bi dijete koje je odraslo u disfunkcionalnoj obitelji moglo imati vlastitu disfunkcionalnu obitelj. Za disfunkcionalne obitelji su odgovorni roditelji zato što su oni ti koji imaju moć i autoritet u samoj obitelji. Neki od znakova disfunkcionalne obitelji su:

1. Ovisnost- zato što ona povećava šanse za zlostavljanje, zanemarivanje, nasilje od strane partnera. Sve navedeno može stvoriti tajnovito okruženje za prikrivanje ovisnika, što je ključna komponenta disfunkcionalne obitelji.
2. Zlostavljanje i zanemarivanje- nasilni odnosi su česta pojava u takvoj vrsti obitelji. Ono također dovodi do tajnovitosti da se zadrži unutar obitelji.
3. Poremećaji osobnosti- poremećaj osobnosti i mentalnog zdravlja koji utječu na ponašanje i funkcioniranje. Uključuje narcisoidni roditelje, granične i roditelje s ocpd-om. Obiteljski sustav nastojati će kompenzirati negativne učinke poremećaja, što često dovodi do disfunkcionalne obiteljske dinamike.
4. Emocionalni incest- oslanjanje roditelja na djetetovu emocionalnu podršku, koja je dakako preveliki teret za dijete.
5. Toksično roditeljstvo- nezdrava disciplina, dinamika odnosa i nedostatak jasnih granica između roditelja i djeteta. Zbog roditeljevog autoriteta i moći, toksično roditeljstvo može odigrati veliku ulogu u razvoju disfunkcionalne obiteljske dinamike.
6. Visoko konfliktno kućno okruženje- okruženje puno sukoba koje se sastoji od čestih i intenzivnih svađa između roditelja ili djece. Ova dinamika je sama po sebi nefunkcionalna.
7. Emocionalna manipulacija- jedna osoba utječe na emocije druge osobe na način koji koristi samo manipulatoru. Može biti u obliku triangulacije (uplitanje treće osobe u odnos).

Bradshaw (1996) navodi pravila koje roditelji postavljaju djeci koja su često prikrivena i djeluju nesvjesno i stvaraju nevolje u obitelji, a ona su: nadzor (glavno pravilo svih disfunkcionalnih obiteljskih sustava koja daje svakom članu osjećaj moći, predvidljivosti i sigurnosti), perfekcionizam (nametanje mjerila, tim se pravilno prikriva stid), krivnja (održava ravnotežu kad nadzor izostane), uskraćivanje pet sloboda (pridržavanje i skladnost prema perfekcionističkim pravilima), pravilo „ni riječi“ (ne raspravljati otvoreno o osjećajima zbog mogućnosti pojavljivanja pravih osjećaja boli i samoće), stvaranje mitova (sustav ostaje zatvoren i krut), nepotpunost (konstantna borba, rješavanje problema nije opcija), nepouzdanje (emocionalna odsječenost i nepotpunost).

2.4. Odrastanje u disfunkcionalnoj obitelji

Kganyago Mphaphuli (2023) navodi kako disfunkcionalne obitelji djeci modeliraju negativne načine rješavanja sukoba, pri čemu je najveći problem izostanak kvalitetne komunikacije. Komunikacija se zamjenjuje vikom, vrištanjem, svađom i šutnjom pri čemu takva dinamika može uzrokovati probleme kod djece u kasnijim godinama koje mogu negativno utjecati na sve aspekte života. Negativna dinamika može negativno utjecati na rastuću osobnost djece i stvara negativno stajalište o životu, nanosi bol i ostavlja emocionalne rane za cijeli život. Djeca odrasla u takvim obiteljima vrlo su sklona negativnim ponašanjima, razvoju raznih mentalnih poremećaja, razvijanju negativne slike o sebi te osjećaj manje vrijednosti. Nerijetko imaju problema s akademskim uspjehom i s vlastitim identitetom. Postoji veća vjerojatnost da će postati povučena i društveno izolirana. Zbog manjka povezanosti i socijalne kompetencije moguće je da razvijaju i poremećaj osjećaja povjerenja zato što to nisu dobili tijekom odrastanja, ujedno i poteškoće u uspostavljanju zdravih veza, borba za postavljanjem i držanjem granica pošto u disfunkcionalnoj obitelji svi članovi prelaze granice. Također se mogu pojaviti osjećaji usamljenosti, nemogućnost izražavanja emocionalnih stanja, izloženost razvoju depresije, nisko samopoštovanje, tjeskobe i itd. Tijekom odrastanja ti problemi ne nestaju već se gomilaju i daljnje nastavljaju (King University, prema kampanji „No Bullying“). Djeca što su naučila u djetinjstvu mogu prenijeti u odraslu dob. Rizici od niske do vrlo visoke rizičnosti od socijalne isključenosti. Holland (2022) ističe šest uloga koje dijete može usvojiti tijekom odrastanja u disfunkcionalnoj obitelji, a to su:

1. Dobro dijete, mirotvorac, heroj: preuzima ulogu roditelja te pokušava smanjiti tenzije i konflikte između roditelja, javlja se postojanje straha od kolapsa obitelji
2. Problematično dijete, buntovnik odvlači obitelj od vlastitih problema, držeći ju na okupu
3. „Žrtveno janje“ :crna ovca koja je kriva za sve obiteljske probleme
4. Izgubljeno dijete je ono koje je konstantno ignorirano od svih članova obitelji
5. Maskota: emocionalni sudac koji zaustavlja konflikte s pomoću svog humora i pozitivnosti kako bi odvratio pozornost drugih od problema
6. Čuvar mira: pokušava usrećiti sve članove i osigurati mir makar to znači prikrivanje disfunkcije
7. Zlatno dijete: dijete koje ima sve pozitivne stavke koje čine dijete omiljenim.

3.PODRŠKA ODGOJITELJA DJECI U DISFUNKCIONALNIM OBITELJIMA

Rad s djecom iz disfunkcionalne obitelji, vrlo je izazovan mnogim stručnjacima. Prije odlučivanja o načinu pristupa djetetu bitno je procijeniti što je djetetu potrebno u tom trenutku (emocionalna podrška, normalizacija emocija i podrška u nošenju s problemima, umanjivanje osjećaja krivnje). Kao profesionalci potrebno je vidjeti što se događa s djetetom iznutra te koji dojam ono ostavlja. Sam proces podrške kreće od uspostavljanja povjerenja koje je djetetu vjerojatno narušeno. Tijekom tog procesa mogu se saznati razne informacije koje mogu pomoći u daljnjem radu. Najbitnije je djetetu osigurati sigurno i ugodno okruženje. Poželjna ozračja su ona u kojem dijete osjeća sigurnost, dobrodošlicu, toplinu, zadovoljstvo, susretljivost, razumijevanje, prijateljstvo i solidarnost; u kojem se poštuje djetetova osobnost; u kojem se dijete osjeća slobodnim iznijeti svoje mišljenje, stavove, brige, strahove; u kojem može zadovoljiti radoznalost i imati izbor u skladu sa svojim željama i potrebama; u kojem se poštuju i njeguju različitosti i u kojem se problemi rješavaju na konstruktivan način, uz odsutnost tjelesnih kazni, agresivnosti i nasilja. Kao profesionalci važno je da promatramo iza ponašanja i prvog dojma koje dijete ostavlja. Djetetu kojem je povjerenje narušeno, bit će potrebno posvetiti dovoljno vremena kako bi se mogao uopće izgraditi odnos s njim. Kroz izgradnju odnosa može se saznati puno informacija koje nam mogu služiti za rad s roditeljima i djetetom. Djetetu moramo pokazati kako nam je ono važno u cjelini, a ne samo problem koji proživljava. Sam proces izgradnje odnosa ovisi o dobi djeteta. S mlađom djecom će ono ići lakše i brže, dok sa starijom djecom teže i sporije. Isto tako, potrebno je aktivno slušati dijete. Pokazivanjem interesa za ono što ima za reći i pažljivo slušanje pomaže u izgradnji veze. Također je iznimno važno strpljenje i fleksibilnost. Uspostavljanje veze s djetetom koje ima obiteljskih problema može zahtijevati puno vremena i truda. Potrebna je strpljivost i prilagođavanje njihovim potrebama.

Stateman Weil (2015) ističe tehnike koje mogu pomoći djetetu koje se nalazi u teškoj situaciji i načine na koji odgojitelj može osigurati prihvatljiviji i lagodniji boravak u vrtiću.

1. Osiguravanje rutine

Osiguravanje rutine djetetu omogućuje svrhovitost te pokazuje kako je vrtić sigurno mjesto gdje se može igrati i učiti bez negativnih ishoda. Pomoću rutine dajemo djetetu svrhu, sigurnost i mir pošto u disfunkcionalnoj obitelji to ne osjeti te uz rutine se osjećaju da kontroliraju iskustva. Disfunkcionalne obitelji su nestrukturirane i samim time dijete nema nikakvu dosljednost koju mora pratiti. Dok u vrtiću, pomoću rutina i rituala mogu se osjećati prisutnim i dijelom skupine. Poznavanjem redoslijeda događaja djeca već unaprijed znaju što očekivati te mogu biti spremni za sljedeću radnju koja nadolazi. Ukoliko unaprijed znamo da će doći do promjene rutine odgojitelj bi trebao to najaviti djeci kako bi bila informirana i spremna, kako ne bi došlo do nepoželjnih reakcija.

2. Razvojno primjereni izbori

Davanjem izbora djeci da sami biraju aktivnost na koju žele ići tj. koju žele raditi dajemo im mogućnost izgradnje zdravog samopoštovanja. U disfunkcionalnim domovima djeca nemaju kontrolu nad situacijom koja može eskalirati u bilo kojem trenutku. Nuđenjem izbora osnažujemo djecu da imaju samokontrolu nad svojim ponašanjem i interesima, dozvoljavajući im da odaberu opciju gdje žele sjediti, koju igru igrati, na koju aktivnost ići i slično. Nudeći im mnoštvo različitog materijala, aktivnosti, prostora omogućujemo im izbor, dopuštamo im iskazivanje svoje posebnosti i daljnje razvijanje i usavršavanje.

3. Predviđanje teških nadolazećih situacija

Ukoliko smo u kontaktu i komuniciramo s roditeljima možemo procijeniti koja je velika životna promjena koju će dijete doživjeti npr. visokokonfliktni razvod. Kao profesionalci moramo biti spremni na djetetove reakcije i već unaprijed osmisliti oblik podrške koji možemo pružiti jer se ipak dijete u vrtiću osjeća sigurno i vjeruje nam pa naša reakcija može barem malo ublažiti reakciju.

4. Tehnike za podršku dječjoj samoregulaciji

Korištenjem vježbi za disanje učimo dijete na fokusiranost i smirenost. Služe za proširivanje djetetovih izbora ponašanja prilikom osjećanja negativne emocije. Vježbe disanja pomažu u usmjeravanju pažnje na vlastite misli, emocije, tjelesne osjete i okolinu. Ako se dijete ne može

emocionalno izraziti možemo mu ponuditi neke od sljedećih aktivnosti; crtanje emocija, stisni plišanca, vizualizacija „moje ugodno mjesto“... Neke od vježbi opuštanja su sljedeće ²: 1. Vrući kakao; zamisli da držiš šalicu vrućeg finog napitak u rukama. Primakni „šalicu“ licu. Polako udahni zrak, kao da udišeš miris napitka. Uživaj u mirisu. Potom se pravi da ćeš ohladiti napitak, te polako ispuhuj zrak prema „šalici“

2. Balon; Zamisli svoj želudac i udahni duboko i polako, zamijeti kako se tvoj želudac puni i kako raste. Izdahni i zamijeti kako se želudac smanjuje kao da se balon smanjuje.

3. Igra tišine; Sjedni udobno, zaklopi oči i budi u tišini jednu minutu. Opazi koje sve zvukove možeš čuti.

4. Pozitivne stvari o sebi; Napiši tri stvari u kojima si dobar (aktivnosti, vrline), ili u kojima si postigao uspjeh, što si dobro uradio danas/jučer/proteklih dana.

5. Mindfulness

To je tehnika usmjerena na razvoj pažnje i koncentracije, percepcije, prepoznavanje, prihvaćanje i bolje kontrole osjećaja i ponašanja, empatije i suosjećajnih odnosa. Mindfulness ³pomaže umiriti se, sabrati svoje misli i reagirati svjesnije u stresnim i izazovnim situacijama. Igra koja bi se mogla provoditi je igra „Prizemljenje“. Ova igra koristi se u stanjima visoke uznemirenosti, straha, panike te drugih neugodnih osjećaja kao što su ljutnja, tuga i druge negativne emocije. U takvoj situaciji tražili bi dijete da imenuje pet stvari koje može vidjeti, četiri koje može dodirnuti, tri stvari koje može čuti, dvije stvari koje može namirisati, jednu stvar koju može okusiti. Time možemo usmjeriti djetetovu ljutnju ili negativnu energiju prema nečem drugo.

6. Shvaćanje da djeca imaju smisla za svoja iskustva rekonstruirajući ih u igri ili kroz interakciju s vršnjaci ili odraslima

Tijekom igre najmanja stvar može izazvati dijete da nepoželjno reagira. To može biti i obično spremanje sobe. U trenutku kada odgojitelj pozove svu djecu da je vrijeme za spremanje sobe dijete izričito može odbijati i početi s nepoželjnim ponašanjem i iz tog razloga zato što mu je unutar obitelji sve dozvoljeno, nema granice. Odgojitelj u tom trenutku ne smije pokazivati ljutnju već treba usmjeravati djetetove emocije, a to možemo napraviti time da pružimo empatiju i podršku. Odgojitelj treba pokazati djetetu da nije protivnik već suradnik, a to će se

² Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije (2021). Očuvanje mentalnog zdravlja u ozračju pandemije

³ Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2020).

ostvariti kada odgojitelj mirno započinje zdrave i reparativne interakcije. Suosjeća i potvrđuje da razumije zašto je dijete uzrujano i objašnjava kako je vrijeme za igru završilo i da je vrijeme za nešto drugo.

7. Poštivanje djetetovog prostora i vremena

Ovaj oblik podrške daje djetetu vremena da se poveže s nama i da dođe nama ukoliko mi ne možemo doći do njega. Neka djeca nisu navikla na bliske odnose i time ih možemo uplašiti jer ne znaju što je to. Naprimjer: prilikom ulaska u vrtićku sobu ne grlimo dijete ako ono to ne želi ili krenemo od malih pozdrava kao što je davanja pljeska dlanovima. Na ulazna vrata mogu se postaviti tri ili više znaka pozdrava i dijete na ulazu u sobu može odlučiti koji će izabrati, no ne može ući bez ijednog. Time puštamo dijete da odluči i dajemo mu vrijeme i prostor da se približimo. S vremenom bi dijete došlo i do najviše razine koji je zagrljaj.

8. Pozitivne smjernice

Korištenjem pozitivnih smjernica usmjeravamo djeci na odgovarajuće aktivnosti i postupke. Ukoliko dijete sruši dvorac od kocaka koje je drugo dijete napravilo, odgojitelj mu treba pomoći shvatiti kako takvi postupci uznemiruju drugu djecu i poticati ga da sada suradnički popravi dvorac koji je srušen. Time omogućujemo djetetu da poveže svoje radnje s osjećajima svojih vršnjaka pritom stvarajući očekivanja da on može popraviti fizičku štetu koju uzrokuje (Bojd 2005, prema Stateman-Weil, 2015).

9. Razgovor s roditeljima

Redovitim i kvalitetnim komuniciranjem s roditeljima možemo saznati puno o djetetovom ponašanju kod kuće. Uz suradnju roditelja možemo otkriti na koji način se on kod kuće nosi s obiteljskim problemima, pa bi samim time odgojitelj mogao znati i razumjeti u kojem smjeru davanja podrške treba ići.

10. Terapija igrom

Terapija igrom je način rada odgojitelja s djetetom kako bi se prevenirale ili razriješile psihosocijalne teškoće s kojima se dijete susreće. Cilj terapijom igrom je pomoći djetetu da se nastavi razvijati na optimalan način. Terapija igrom je kreativan tip terapije te se može prilagoditi dobi djeteta. Ciljevi te terapije je da pomognemo djetetu shvatiti emocije ili zadovoljiti emocionalne potrebe koje mu otežavaju zdrav psiho-socijalan razvoj, poboljšati djetetovo samopouzdanje, razviti strategije suočavanja s problemom i rješavanja problema.

Pomoću terapije možemo pomoći djetetu da nauči prihvatiti sebe i druge; kako doživjeti i izraziti osjećaje na socijalno prihvatljiv način, razviti empatiju i da bude sigurnije u vlastite sposobnosti. Igra je glavno komunikacijsko sredstvo. Kroz igru saznajemo dječje emocije i trenutno stanje bez direktnih pitanja. Dijete se lako povezuje s igračkom i igranim kontekstom te kroz igru se olakšava dječje izražavanje i komunikacija. Pomoću igre dijete omogućuje katarzično otpuštanje emocija i frustracija. Promatranjem dječje igre možemo razumjeti dječji svijet i kroz igru lakše uspostavljamo odnos s djetetom nego putem verbalne komunikacije. Tijekom igre dijete može neprihvatljive emocije i impulse usmjeriti na „zamjenski objekt“. Materijali koje možemo ponuditi djeci, a da mogu imati dobar učinak na djecu su lutke, pijesak, voda, pričanje priča, igra uloga, crtanje, modeliranje, životinje, kocke, prijevozna sredstva, vojnici i oružje, glazbeni instrumenti i mnogi drugi. Materijalno okruženje sobe trebalo bi izgledati sljedeće; ponuđeni materijali trebaju odgovarati dobi djeteta i specifičnom problemu te usmjerenju odgojitelja, soba bi u pravilu trebala ostati ista kako bi se djetetu omogućio osjećaj sigurnosti i predvidljivosti, promjene u organizaciji materijala unosi dijete, svi materijali trebaju biti u razini djeteta i moraju biti pregledni i klasificirani. Sam proces terapije izgleda tako da dijete usmjerava proces, a odgojitelj prihvaća sve oblike igre i izražene emocije i odgojitelj treba vjerovati u djetetovu sposobnost preuzimanja odgovornosti i donošenja odluka.

11. Pričanje priča

Pričanjem priča možemo djetetu pokazivati razumijevanje. Djeca se lako poistovjećuju s likovima iz bajki i priča i samim time možemo im se približiti. Izmišljenom pričom koja je vezana s djetetovom pričom možemo uspostaviti odnos. Djeci je jednostavnije projicirati lik iz priče nego pričati vlastiti doživljaj situacije.

12. Crtanje i igra s životinjama i lutkama

Djeca lakše komuniciraju putem crteža, slika i igre nego riječima. Davanjem djetetu mogućnosti izraza kroz crtež ili lutku dajemo mu priliku za razgovor o situaciji bez da direktno postavljamo pitanja. Djeca ponekad znaju reflektirati svoj život na crtežu, što bi značilo da crtaju svoje probleme na crtež ili s pomoću lutke glume tu situaciju. Iz toga možemo vidjeti u kojoj je dijete fazi shvaćanja problema.

Kao odgojitelj potrebno je prepoznati koji način podrške odgovara djetetu i prilagoditi ih njihovom znanju i razumijevanju problema, a i kronološkoj dobi. Oblici podrške također mogu biti individualni, ali mogu biti i grupni. U grupnoj terapiji zbog prisutnosti druge djece se smanjuje anksioznost, postoji mogućnost identifikacije s drugom djecom, doživljavanje i razvijanje empatije. Potrebno je znati koji način podrške je prikladan i u kojem će se dijete bolje osjećati. Kroz igru djeca izražavaju nesvjesne želje i emocije bez opasnosti za ego u sigurnoj okolini. Zato je igra jedna od boljih metoda rada s djecom iz disfunkcionalne obitelji.

Ustanova ranog i predškolskog odgoja treba biti usmjerena na ciljano usmjeravanje ka stvaranju otpornosti kod djece koja uključuje; sposobnost „odbijanja“ negativnih čimbenika, sposobnost kontrole emocija, razumijevanje vlastitih snaga i prednosti, oslanjanje na emocionalnu uključenost, inventivnost, osjećaj vlastitog potencijala/osobnog djelovanja, sposobnost interakcije s drugima te sposobnost rješavanja problema, prema Muravyova i Oleinikova, (2017, prema Vinogradov, 2022).

3.1. Uloga odgajatelja u poticanju prakse usmjerene na dijete

Odgajitelji trebaju razumjeti različita teorijska tumačenja pristupa usmjerenog na dijete kako i na spoznajnoj tako i na praktičnoj razini, pri tome dolazi do nesuglasica između podupiranja djetetove autonomije i slobode i one koja prepoznaje razvojnost (Višnjić-Jevtić i Bogatić, 2024).

Uloga odgajatelja	Odgajateljski postupci
Promatrač	Promatranje djece omogućava spoznaje o djetetovim potrebama, interesima, sposobnostima i vještinama, također daje priliku promišljanja načina na koji okruženje podržava dječje interese i mogućnosti
Facilitator	Osiguravanje okruženja koje djeci daje mogućnosti istraživanja i rješavanja problema. Razgovor s djecom na način koji im omogućava razvoj i nadogradnju postojećih promišljanja. Prepoznavanje i podržavanje spontanijih situacija kako bi se produbilo učenje. Osiguravanje okruženja koje djeci omogućava stvaranje vlastitih iskustva s obzirom na individualne interese, mogućnosti i strategije učenja. Usmjerenost na proces. Pomaganje djeci u postavljanju i održavanju granica tijekom igre.
Sudionik	Sudjelovanje u djetetovim aktivnostima sa zanimanjem i ohrabrenjem.
Model	Pozitivan primjer interakcije s drugima. Pokazivanje vještina samoregulacije. Podrška dječjim aktivnostima.

Slika 3. Uloga odgajatelja u poticanju prakse usmjerene na dijete

Izvor: Višnjić-Jevtić i Bogatić, 2024, str. 100

3.2. Primjeri iz prakse za pedagoško osnaživanje djece u riziku

Slijedi nekoliko primjera iz prakse kojima se može podržati i osnažiti djeca u riziku prema Visković, Bouillet i Višnjic-Jevtić (2024):

Igra izgrađivanje povjerenja

Igra se provodi u većoj grupi koja je usmjerena na razvoj međusobnog vršnjačkog povjerenja i potpore. Za igru su potrebne osmišljene prepreke koje je potrebno svladati zavezanih očiju. Ovom igrom potiče se djecu na razmišljanje kako bi si mogli olakšati ili tražiti pomoć od vršnjaka koji će voditi dijete i usmjeravati ga. Djeca samostalno izabiru pomagača koji će im biti potpora. Kroz igru odgojitelji potiču širenje socijalnih reakcija.

Knjižnica osjećaja grupe

Odgojiteljica čita tematsku slikovnicu o osjećajima zainteresiranoj djeci. Predlaže djeci da zatvore oči i da se pokušaju prisjetiti situaciji vezanoj za određeni osjećaj koji je bio u knjizi. Zatim nakon toga slijedi razgovor s djecom o sjećanju vezanu za taj osjećaj. Nakon razgovora djeca se likovno izražavaju tako da prikažu svoj emocionalni doživljaj vezan uz obrađeni osjećaj.

Ovakav sam samo ja – ne postoje ista dva – igra s ogledalom

Odgojitelj potiče djecu da se promatraju u ogledalu te da verbaliziraju što vide, kako se vide, po čemu su posebni i slično. Odgojitelj nadopunjuje profile djece isticanjem svih u čemu su najbolji. Ovim procesom osnažuju se i prepoznaju jake strane svakog pojedinog djeteta.

Poseban pozdrav

Odgojitelj inicira razgovor o pozdravima. Pri dolasku i odlasku u odgojnu skupinu odgojitelj je model ponašanja. Postupno nudi djeci više mogućnosti izbora. Mogućnosti su predstavljene vizualno, dijete bira način na koji će se pozdraviti – početno s odgojiteljem, a onda sa svom djecom. Djeca samoinicijativno ponavljaju pozdrave.

Lik – lutka

U modelu KIPPO uvedena je lutka Dida Franko kojeg odgojiteljice koriste za pripovijedanje – tradicijske pripovijetke i šaljive zavičajne zgode. Dida Franko pomaže u problemskim situacijama jer se „prisjete“ kako je netko jednom riješio sličan problem.

Dogovorna ponašanja

Za funkcioniranje grupe dobro je poticati dogovorna ponašanja. To podrazumijeva da se umjesto zabrana koriste dogovori. Sva djelotvorna ponašanja nije moguće (a ni opravdano) unaprijed odrediti, nego se koriste aktualne problemske situacije. U slučaju ako svi pričaju u isti glas, odgojitelj kaže kako ne može ništa čuti od prevelike galame pa pita djecu kako mogu riješiti tu situaciju. Kroz razgovor se oblikuje „rješenje“ odnosno pravilo koje će zapisati i ono će se javno isticati u prostoru. U različitim situacijama odgojitelj poziva na „slušanje“ mišljenja svih sudionika problemske situacije. Dogovori trebaju biti afirmativni i trebaju sadržavati poželjna ponašanja, a ne zabrane (koje ne nude rješenja). Odgojitelj kasnije potiče djecu na samostalno dogovaranje, ali ako treba prihvatljivo je potražiti i odgojiteljevu pomoć.

Sherlock i njegovi prijatelji govore lijepo stvari

Odgojitelj fotografira svako dijete pojedinačno i te slike predstavljaju svoj djeci. Prilikom predstavljanja slike o svakom djetetu se treba reći nešto lijepo – tri lijepe osobine. Sve osobine se zapisuju te analiziraju značenja novih riječi. Pomoću ove igre djeca mogu osjetiti podršku prijatelja, može im se podići samopouzdanje i raspoloženje.

Tanjuri

Djeca na papirnate tanjure crtaju izraze lica s različitim raspoloženjima (sretan, tužan, ljut, preplašen). Nakon toga odgojitelj navodi situacije u kojima se djeca mogu naći i koje izazivaju određene osjećaje. Uz odgovarajuću situaciju djeca prikazuju tanjur s prikazanim osjećajem koje takvo ponašanje izaziva. Poslije nekoliko takvih vježbi odgojitelj potiče razgovor o osjećajima.

Crvenkapica u vrtiću

Odgojitelj čita priču te nakon toga potiče emocionalne ekspresije djece na događaje. Prilikom rasprave preoblikuju se ponašanja likova na pozitivnu i dobronamjernu stranu. Primjerice, u Crvenkapici znamo da vuk budi strah no u ovoj situaciji mogli bi preokrenuti priču na to da je

vuk dobronamjerman jer je dopratio Crvenkapicu do bake. Nakon toga slijedi izrada „dobronamjernog plakata“ u kojoj je svrha poticati što više kreativnih i afirmativnih rješenja za izazove iz priče (npr. kako tražiti pomoć i od koga) na način da djeca iznose prijedloge i crtaju ih te na kraju i lijepe da plakat. Plakat polako postaje alat za rješavanje problemskih situacija.

Putujuća bilježnica

Putujuća bilježnica je dobro rješenje za svakodnevnu komunikaciju između odgojitelja i roditelja, a služi da se u nju upisuju važne poruke koje dijete donosi u vrtić ili kod kuće. Učinkovitost takve metode komuniciranja ovisi o učestalosti korištenja i obostranom nadopunjavanju njezina sadržaja. U dogovoru s djecom odabire se okvirna tema bilježnice, a za poticaj teme koristi se tematska slikovnica. Svako dijete u suradnji s roditeljima osmišljava kako će njegova bilježnica izgledati. U bilježnicu dijete može staviti još neke njemu zanimljive i drage informacije, crteže i slično. Kasnije dijete donosi svoju bilježnicu u skupinu i predstavlja ih drugima. Time se dolazi do dijeljenja informacija među djecom. Drugi saznaju kako netko provodi dan, gdje je bio, što ih raduje. Na taj način odgojitelj bolje upoznaje dijete i njegovu obitelj i time se stvara prostor za suradnju s djetetovim roditeljima/skrbnicima. Ovim putem roditelji imaju priliku aktivno se uključiti u proces. Samostalnom interpretacijom sadržaja vlastite putujuće bilježnice doprinosi se jačanju samopouzdanja djeteta u riziku. U spontanoj igri promatra i opisuje svoje uratke i uspoređuje aktivnosti s drugom djecom.

Uz podršku odgojitelja i vršnjaka dijete se može osjećati sigurnije i prihvaćenije te se time potiče socijalno-emocionalno učenje. Socijalno-emocionalnih kompetencije obuhvaćaju (Lawson i sur., 2018): svijest o sebi (sposobnost prepoznavanja vlastitih osjećaja i misli), samoregulaciju (sposobnost kontrole vlastitih osjećaja i misli), društvenu svijest (razumijevanje drugih), međuljudske odnose (održavanje veza), odgovorno donošenje odluka (konstruktivni izbor ponašanja i društvenih interakcija).

3.3. Suradnja roditelja i odgojitelja

U središtu svakog odnosa roditelja i odgojitelja treba se nalaziti dijete. Otvorenim i smislenim pristupom omogućujemo djeci da osjete našu podršku koja mora biti obostrana i od roditelja i od odgojitelja. Glavni pokretač i usmjerivač kvalitetnog suradničkog odnosa je odgojitelj, ali nema kvalitetnog odnosa bez angažmana roditelja. Poticanjem dobrih suradničkih odnosa osigurava se veća dobrobit za dijete. Partnerski odnosi gleda se s dvije strane, stručnjak – roditelj u odgoju i poznavanju svog djeteta, a odgojitelje u profesionalnom smislu (Hornby, 2011, prema Višnjić-Jevtić, 2018). Suradnja je vrsta aktivnog odnosa koji pretpostavlja: dvosmjernu komunikaciju, sudjelovanje u aktivnostima koje se odvijaju unutar ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, a koje obuhvaćaju zajedničko planiranje i provedbu, zajedničko učenje (Višnjić-Jevtić, 2018). Za uspješnu suradnju potrebna je jasna, otvorena i dvosmjerna komunikacija, organizacija vremena koja podrazumijeva uvažavanje osobnih rasporeda uključenih u suradnički odnos, uzajamna podrška, zajedničko donošenje odluka te zajedničko poticanje razvoja i učenja djece. Roditelj kroz sljedeće uloge može podržavati odgojno-obrazovne stručnjake, a one su; publika na događanjima, pomagači u aktivnostima, zastupnici zastupajući najbolji interes djece i odgojitelja te ustanove, donositelji odluka i rješavatelji problema uključivanjem u različite odbore koji također djeluju u okviru društvene zajednice te uvažavatelj uspjeha odgojitelja. Neki od oblika suradnje koji potiču dobru komunikaciju te informiranost roditelja su; individualni razgovori, radionice, roditeljski sastanci, posjete, zajedničko planiranje, aplikacije za pametne telefone, kutić za roditelje, (Višnjić-Jevtić, 2018), ukoliko se roditelj ne odaziva na neki od navedenih oblike suradnje odgojitelj je taj koji pronalazi nove načine interakcije. Ako odgojitelj sumnja na problem s djetetom, pristupit će roditelju kao partneru te će kroz zajedničko djelovanje pokušati pomoći djetetu i gledati njegov najbolji interes. S druge strane postoje roditelji koji ne žele sudjelovati ili smatraju da dijete nema problema, zato odgojitelji takve zapreke i izazove trebaju pretvarati u izazove i pronalaziti rješenja za njih.

Vrsta aktivnosti	Oblici suradnje
Informiranje	Individualni razgovori, roditeljski sastanci, usmena i pisana komunikacija
Uključenost u odgojno obrazovni rad	Boravak roditelja u skupini, organiziranje aktivnosti za skupinu, zajednička druženja i izleti, kreativne radionice za djecu i odrasle, posjeti odgajatelja obitelji, dokumentiranje
Podrška roditeljstvu	Savjetovanje, obrazovanje
Utjecaj roditelja na donošenje odluka	Sudjelovanje u upravnim tijelima odgojno-obrazovnih ustanova, zajedničko planiranje kurikuluma

Slika 4. Oblici suradnje prema vrstama aktivnosti (Visković i Višnjić-Jevtić, 2017)

Izvor: Višnjić-Jevtić, 2024, str. 156

Govoreći o suradnji, roditelji i odgojitelji zajedno mogu stvoriti dosljedno okruženje koje podržava razvoj djeteta te međusobno komunikacije omogućuje djetetu da bolje razumije očekivanja i pravila. Uz roditeljsku podršku odgojitelj može imati bolja saznanja o djetetovim potrebama i karakteristikama te odgojitelji prema tome mogu prilagoditi pristup djetetu. Odgojitelj bi u svom radu trebao primjenjivati više oblika suradnje. Najpoželjnija vrsta suradničkih odnosa roditelja i odgojitelja je ona čija su obilježja jednakopravnost, odgovornost, dvosmjerna komunikacija i djelovanje prema zajedničkom cilju (Višnjić-Jevtić, 2024).

3. ZAKLJUČAK

Obitelj ima važnu ulogu u razvoju djeteta. Svaki dan donosi nove izazove s kojima se obitelji susreću, a o obitelji ovisi na koji će se način suočiti s time. U slučajevima kada je obiteljsko okruženje štetno za dijete tu dolazi odgojitelj kao partner za usmjeravanje djetetovih emocija, ponašanja, kognitivnih sposobnosti. Prvi korak ka tome je pravodobno prepoznavanje problema i reakcija. Reakcija prvotno kreće od komunikacije s roditeljima, a zatim s djetetom. Može se reći kako je bitno i potrebno da odgojitelji redovito komuniciraju s obiteljima kako bi vidjeli jesu li viđena ponašanja povezana s traumatskim iskustvom i time pomognu razumjeti dječja izazovna ponašanja. Više od svega, djeca koja su preživjela traumu trebaju odrasle pune ljubavi i brige koji im mogu pružiti podršku u njihovim najmučnijim trenucima. Dječji mozgovi imaju sposobnost promjene i reorganizacije kao odgovor na nova iskustva; dakle, imati zdrave i dosljedne interakcije s odgajateljima u ranom djetinjstvu može uvelike utjecati na njihovu razvoj mozga i njihovu sposobnost da se uspješno angažiraju u ranom djetinjstvu (Cole, 2005, prema Statman-Weil, 2015).

Cilj ovog rada bio je prikazati kako pomoći djetetu u razvijanju svog punog potencijala usprkos disfunkcionalnoj obitelji. Djeci u takvim životnim okolnostima najviše je potrebna stabilnost i usmjeravanje. Trebaju osjećati kontrolu nad sobom, samim tim gradi se samopouzdanje, a odgojitelj je onaj koji mu može pomoći u tome davajući razne male zadatke ili mogućnost biranja. Ti mali i jednostavni zadaci za dijete mogu biti veliki koraci za budućnost. Svaka od ovih aktivnosti je osmišljena ili detaljno istražena aktivnost za poticanje djece i jačanje njihovih kompetencija. Najbitnija stavka ovoga rada je neupitna podrška koje dijete mora dobiti od odgojitelja i osjećaj sigurnosti. Svako dijete zaslužuje pravo na skladan život, s obzirom da ne možemo pomoći cijeloj obitelji, možemo pomoći djetetu kako da se nosi s obiteljskim životom i usmjeriti ga kako da izrazi svoje frustracije na za to prikladan način.

LITERATURA

- Allen, R. K., Henderson, A. C. (2017). *Family Theories: Foundations and Applications*. Wiley Blackwell.
- Buljan-Flander, G., Roje-Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Geromar.
- Gjurković, T. (2016). *Terapija igrom: Kako razviti vještine za razumijevanje djeteta i produbiti odnos s njim*. Harfa
- Holland, M. (2022). *Dysfunctional Family: Signs, Causes, & How to Cope*.
<https://www.choosingtherapy.com/dysfunctional-family/>
- Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Etcetera.
- Kganyago Mphaphuli, L. (2023). The Impact of Dysfunctional Families on the Mental Health of Children. U T. Silva, K. K. M. Stavropoulos (ur.), *Parenting in Modern Societies* (e-knjiga). IntechOpen.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Mali profesor
- Marangunić, M., Nikolić, S., Vidović, V., Bujas-Petković, Z. (2008). *Obitelj – podrška mentalnom zdravlju pojedinca: teorijski i praktični priručnik obiteljske terapije*. Naklada Slap.
- Mlinarević, V., Marušić (2005). Prava djeteta i njihovo oživotvorenje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. *Život i škola*, LI (14), 29-39.
- Nacionalna obiteljska politika, (2002). Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/5.%20-%201.pdf>
- Obitelj* (2024). Hrvatska Enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/obitelj>
- Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba (2020). *Mindfulness: Kratke vježbe za djecu*.
<https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/besplatna-brosura-kratke-vjezbe-mindfulnessa-za-djecu-za-prepoznavanje-i-kontrolu-neugodnih-osjecaja-i-ponasanja/>
- Statman-Weil, K. (2015). *Creating Trauma-Sensitive Classrooms*.
https://www.naeyc.org/system/files/YC0515_Trauma-Sensitive_Classrooms_Statman-Weil.pdf

- Trošt-Lanča, G. (2020). *Aktivnosti za poticanje razvoja socijalnih i emocionalnih vještina kod djece predškolskog uzrasta*. Dječji vrtić Olga Ban Pazin.
- Vinogradov V., Shatunova O, Sheymardanov S. (2022). Do Resilient Schools Exist? Chances for Quality Education for Children from Dysfunctional Families.
- Visković, I. (2004). Obitelj. U: A. Višnjić-Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (str. 135 - 148). Alfa, Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet.
- Visković, I., Bouillet, D., Višnjić-Jevtić A. (2024). *Model kvalitetnog inkluzivnog preventivnog pedagoškog osnaživanja djece u riziku socijalne isključenosti, KIPPO*. Alfa.
- Višnjić Jevtić, A. (2018). Suradnički odnosi odgajatelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: A. Višnjić Jevtić, I. Visković (ur.) *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima* (str. 77 - 110). Alfa.
- Višnjić-Jevtić, A. (2024). Suradnički odnosi odgajatelja i obitelji u odgojno—obrazovnom kontekstu. U: A. Višnjić-Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (str. 151 – 161). Alfa, Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet.
- Višnjić-Jevtić, A. , Bogatić, K. (2024). Usmjerenost na dijete. U: A. Višnjić-Jevtić (ur.), *Pedagogija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (str. 95 - 105). Alfa, Sveučilište u Zagrebu – Učiteljski fakultet.
- Wegner-Jakab, A. (2008). Obitelj - sustav dinamičkih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), 119-128.
- Zavod za javno zdravstvo Međimurske županije (2021). *Očuvanje mentalnog zdravlja u ozračju pandemije*.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

vlastoručni potpis studenta